

LITERATURA

SIMONA ŠKRABEC

La infinitat del temps viscut

A Les cuques, Julià Guillamon ens convida, de forma senzilla, a entrar en el món de la seva infantesa, en un llibre que ens revela, al mateix temps, que només existeix allò que podem anomenar.

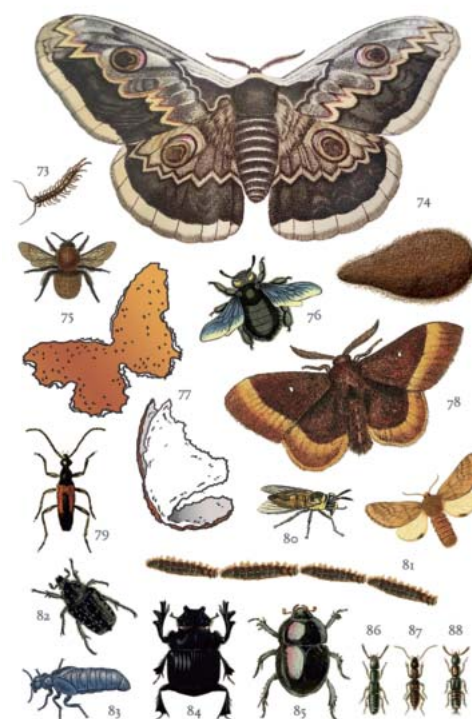

Julià Guillamon,
Les cuques,
Barcelona:
Anagrama,
2020. 156 p.,
17,90 €

Durant les setmanes més dures del confinament, vaig enllestir la tria i la traducció dels relats de Boris Pahor que parlen de la seva infantesa a la Trieste feixista. Ara, uns mesos més tard, sobresurten de tota aquella dedicació potser només unes quantes escenes que em quedaran gravades a la memòria gairebé tan vives com si jo mateixa les hagués viscut. El que recordo amb més nitidesa és la vida senzilla, les vivències d'un nen —probablement podria dir— qualsevol. I em sorprèn recordar així un llibre tan carregat de dolor. Però tanmateix, si penso en aquelles narracions, penso en els nens que juguen pels descampats dels afores amb plomes de gallina adornant-los el cap, fent-veure que són indis —encara que sé, ahora, que la comparació amb els mètodes d'exclusió colonial no és casual. O bé recordo la visita a casa d'un nen ric que passa el temps construint rèpliques de les grues del port, i l'astorament del visitant descalç, dret sobre el parquet enllustrat —el nostre narrador— descobrint que una joguina pot substituir el port de debò.

Les narracions de Pahor van ser escrites després d'haver tornat dels camps nazis. Són una reconstrucció de la vida d'abans de la catàstrofe i el més interessant és la seva estructura temporal. No hi ha cap possibilitat de llegir els relats de manera cronològica o de recompondre una Trieste coherent, tot i que bigarrada, a partir d'aquests fragments. Existeixen escenes, moments, una nitidesa extrema concentrada en instants de percepció plena; la resta és indefinició, la boira de l'oblit o directament l'espai de memòria inaccessible per por de topar amb el trauma i un dolor insuportable.

I és així com tots nosaltres experimentem el temps viscut, com una exploració de la memòria, com un territori reconquerit i re-semantitzat amb esforç i de manera conscient. Així que no són les plomes de gallina al cap o les grues de Mecano allò que estableix la invitació a escoltar aquest o qualsevol altre escriptor. La connexió és molt més subtil. Tots ens podem reco-

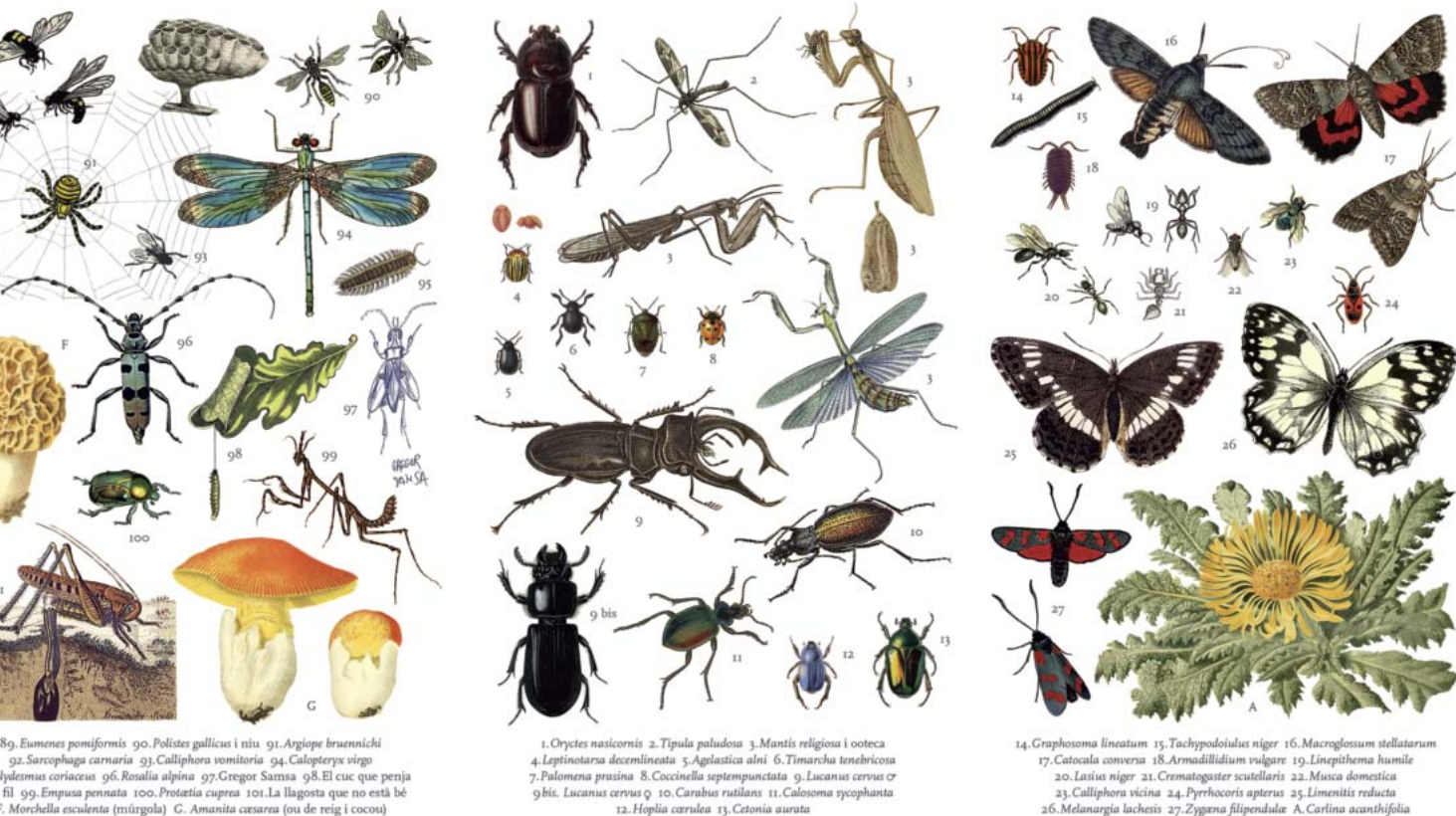
73. *Lithobius forficatus* 74. *Saturnia pyri* i crisàl·lide 75. *Bombus pascuorum*
76. *Xylocopa violacea* 77. Papallones d'hivern 78. *Lasiocampa quercus*
79. *Stenurella melanura* 80. *Tabanus autumnalis* 81. *Thaumetopaea pityocampa* i larves
82. *Oxythyrea funesta* 83. *Meloe violaceus* 84. *Scarabaeus sacer* 85. *Trypocoris vernalis*
86. *Leptacinus batyichrus* 87. *Lathrobium bicolor* 88. *Baptolinus affinis*

nèixer en l'esforç que és necessari per accedir al passat, sobretot si aquest passat és difícil de recordar.

També passa a l'inrevés, que el present sigui un pou d'incerteses i llavors l'autor ens convida a visitar els paisatges d'abans com qui fingeix una felicitat plena. En aquests casos cal prestar atenció als detalls ínfims del seu ara perquè trobarem en les observacions casuals i les revelacions sobtades la raó per la necessitat de narrar sobre altres contrades.

Tots aquests autors que ens hagin sabut donar la mà, els podem acompanyar als laberints del desconcert. Encara que no hàgim experimentat res de semblant, podem fer-nos càrrec d'una incertesa angosant, d'aquell abisme de l'existència que —això també ho sabem tots— podria atrapar-nos en el moment més inesperat.

El llibre *Les cuques* de Julià Guillamon és una invitació a entrar-hi senzilla, com si un nen tímid ens convidés a seure al seu costat i repassar un àlbum de cromos, o una col·lecció d'insectes, tant

89. *Eumenes pomiformis* 90. *Polistes gallicus* i niu 91. *Argiope bruennichi*
92. *Sarcophaga carnaria* 93. *Calliphora vomitoria* 94. *Calopteryx virgo*
lydesmus coriaceus 96. *Rosalia alpina* 97. Gregor Samsa 98. El cuc que penjia
fil 99. *Empusa pennata* 100. *Protatzia cuprea* 101. La llagosta que no està bé
1. *Morchella esculenta* (múrgola) G. *Amanita caesarea* (ou de reig i cocou)

1. *Oryctes nasicornis* 2. *Tipula pallidosa* 3. *Mantis religiosa* i ooteca
4. *Leptinotarsa decemlineata* 5. *Agrostis alni* 6. *Timarchus tenebricosus*
7. *Palomena prusina* 8. *Coccinella septempunctata* 9. *Lucanus cervus* cr
9 bis. *Lucanus cervus* ♀ 10. *Carabus rutilans* 11. *Calosoma sycophanta*
12. *Hoplia caryleus* 13. *Cetonia aurata*

14. *Graphosoma lineatum* 15. *Tachypodoiulus niger* 16. *Macroglossum stellatarum*
17. *Catocala conversa* 18. *Armadillidium vulgare* 19. *Linepithema humile*
20. *Lasius niger* 21. *Crematogaster scutellaris* 22. *Musca domestica*
23. *Calliphora vicina* 24. *Pyrrhocoris apterus* 25. *Limnitis reducta*
26. *Melanargia lachesis* 27. *Zyzyena filipendula* A. *Carlina acanthifolia*

Julià Guillamon i Albert Planas han dissenyat les làmines del llibre *Les cuques* a partir dels fons de la Biodiversity Heritage Library, que reuneix gravats del segle XVIII, XIX i XX. Amb dibuixos de Toni Benages i Gallard i Pau Guillamon.

se val. Aquesta llista dels dobles noms llatins, acompanyats d'un dibuix esquemàtic d'un animaló, no és un passatemps, no és un món reproduït a escala. Els insectes dibuixats no són tampoc les grues de Mecano per a un nen que no visita mai el port de debò.

La literatura té aquest poder de seducció, ens arrossega en les cadenes associatives i tot sovint ja no sabem si allò viscut és nostre o només llegit, si les grues són les estructures gegants plantificades als molls o bé només una rèplica a l'escala de joguina. Aquests moments de confusió entre la vivència pròpia i la d'algú altre són no només inevitables, sinó que probablement són la raó per la qual existeixen les narracions o els llibres. S'ha de produir un punt de proximitat íntima per poder escoltar una història, per afinar l'oïda, per estar disposats a endinsar-nos en experiències que clarament no tenen res a veure amb les nostres. Ara bé, què és allò que realment provoca aquesta possi-

bilitat de trobada entre l'oïda del lector i la ploma de l'escriptor? Que tots érem nens i tots hem jugat a indis o a constructors? No és tan senzill.

Guillamon introdueix amb la doble làmina il·lustrada amb les cuques una noció molt abstracta, que pràcticament mai no trobem en les obres en prosa. La poesia o la filosofia es poden entretenir de vegades amb elucubracions teòriques, però la prosa és bàsicament sempre un pacte amb la ficció: allò que existeix allà fora, aquí dins és potser més petit i esquemàtic, però és un reflex fidel, una còpia exacta i certificada, un univers versemblant. D'un text en prosa n'esperem que sigui una representació d'una realitat imaginable —i prou.

La llista de cuques de Guillamon, en canvi, és una llista de noms: «Des que en sabíem el nom, vèiem més papallones», diu l'autor. És a dir, que d'una manera brutalment simple, aquest llibre ens proposa una de les qüestions més complexes que ens podem plantejar. *Les cuques* ens re-

velen que l'estructura de la nostra ment és lingüística i que existeix només allò que podem anomenar:

ANOMENAR

La bellesa és gran, però inventada: L'esplendor s'ha instal·lat dins del nom *Emberiza citronella*, No dins d'un ocell, d'un arbre, d'una pedra o d'un núvol.

Aquest poema de Czesław Miłosz mostra molt bé com les taxonomies produeixen curtcircuits estremidors, una mena d'*horror vacui* que pot obrir aquella visió cap al no-res, la intuïció que el món és tan més vast i complex del que podem dir, o fins i tot imaginar. La passió del col·leccionista té aquesta doble vessant, per un costat el vertigen de poder-ho classificar i reconèixer tot, per l'altre costat l'abisme de varietats inesgotables que es van multiplicant com més exacte és el coneixement de les diferències. Davant la fauna i la flora, davant d'uns fenòmens tan tan-

gibles, la classificació científica aconsegueix amagar el problema que les paraules no basten. ¿Podem veure, sentir, oïr, percebre més del que podem descriure? És evident. És més, els mots científicament exactes existeixen només per tot allò que es pot observar sota la lupa. Un núvol és bàsicament indescriptible.

Però la terminologia científica no ho cobreix pas tot: el Gregor Samsa de Kafka i el «gusano rojo» de les etiquetes comercials i les «papallones d'hivern», és a dir les pells de taronja o mandarina que es projecten fugisseres a la paret, també són aquí una mena de cuques. També aquests tres ítems sorprenents formen part d'aquesta col·lecció particular perquè igual com la resta d'animalons identificats no hi són per satisfer la curiositat d'un biòleg, sinó com a guardians de la porta que dona l'accés als instants esvaïts. Les cuques són emblemes d'un món perdut, d'allò que ens pertany sense cap esforç, però de cop desapareix i no podem fer res per evitar-ho: allò que era, ja no és.

Els llapis de colors, guardats a l'estoig, fan olor de la fe amb la qual els infants dibuixen insectes i plantes, arbres i animals domèstics. La «impossibilitat» d'una reproducció prou bona, prou fidel, és un dels primers moments en els quals un infant s'adona que és impossible casar la cosa i el signe que la representa. Amb això s'obre l'esclatxa fonamental que permet distingir el món de la seva representació. L'esclatxa que separa els noms i les coses és infinita, així que la recerca d'una aproximació no es pot acabar mai. El color, informa Guillamon, «és un efecte de la llum: mira el coll dels coloms, que passa del verd al porpra i torna a passar al verd». I no és d'estranyar tampoc que amb el fill deixessin de comprar els volums enciclopèdics quan, en lloc d'il·lustracions a mà, comencen a ser plens de fotografies.

L'autor de *Les cuques*, sense que li tremoli el pols, ens arrossega cap aquests laberints especulatiu. I el mèrit és extremament gran perquè

Guillamon construeix aquest edifici tan ben armat i complex com qui explica una anècdota banal, amb un somriure una mica mofeta, sabent que la gran majoria es quedaran al prat, buscant els escarabats *típicos* i ja en tindran prou.

Aprendre a observar és aprendre a pensar, sens dubte. Sovint, el nom precedeix la cosa, com ho diu tan clarament la frase ja citada sobre les papallones. Si saps què és un d'aquests insectes, saps veure'l, si no, és una taca de color i prou. Però l'abast d'aquest llibre no s'esgota amb aquesta indagació quasi mecànica.

Flaubert deïa, informa Guillamon, que l'escriptor és «com un d'aquells petits cogombres confitats en vinagre: feliç en el seu suc». I davant d'aquesta ocurrència, un amic mexicà s'exclamava davant els darrers tres dits d'una ampolla de mescal: «Però qui ha dit que hàgim de ser com aquest cuc?» No és tant la qüestió de la fina ironia sobre la condició de l'escriptor i la bassa càlida en la qual necessita flotar per sentir-se content i reconegut, sinó que aquesta anècdota és de nou un combat amb l'estructura de la llengua. Les imatges tenen un poder metafòric —inevitablement. Em fa somriure pensar que, en aquest paper de crític que he adoptat, m'he d'identificar forçosament amb el cogombret avinagrat i no amb la dolça embriaguesa d'una *hypopta agavis*...

Però per què precisament els insectes? Per què aquest interès per la vida i els costums d'aquestes bestioles irrellevants i tot sovint molestes? Cito del gruixut volum de *4321* de Paul Auster (2017): «La paraula *psyche* significa dues coses en grec. Dues coses molt diferents, però interessants. *Papallona* i *ànima*. Però si et pares a pensar amb atenció, papallona i ànima no són dues coses tan diferents, oi?» I la tieta Mildred continua explicant al petit Archie que una papallona comença la vida com un cuc insignificant, després es tanca en un capoll i, al cap d'un temps, en surt la papallona, «la més bella criatura d'aquest món».

«El mateix passa amb les ànimes també, Archie», diu la tieta Mildred al nebot que és tot orelles: «si l'ànima en qüestió és una ànima bona, trencarà el seu capoll i flotarà a través de l'aire com una papallona magnífica». Tota aquesta conversació es va despenjar a causa de l'etiqueta de l'aigua mineral White Rock, que representava una jove molt suggeridora, però que alhora tenia ales, la Psique. El nen, que havia llegit prou llibres recomanats per la tieta saberuda, va recordar ràpidament que li van créixer les ales després de casar-se amb Cupido. Gràcies a l'amor, ella que era una simple mortal, va poder disposar d'unes ales, d'aquest atribut dels que viuen per sempre.

Darrere de *Les cuques* hi ha dolor, però també ganes de fer front a la vida que és aquell «camell cec», com deïa Borges, que colpeix sense mirar a qui. No és del tot fàcil reconstruir el fil narratiu fins que el lector «se n'adona —converteixo el condicional de l'original en una constatació— de la irrealitat d'aquelles descripcions i pensa: aquest home és mort o camina per un paisatge foradat pel temps. El text havia de ser com un arboç que en una mateixa branca hi té cireres verdes, carbasses i d'altres vermelles, picades pels ocells, i en una altra branca hi té les flors que seran cireres de l'any que ve: triguen tot un any a fer-se».

Hi ha cops del destí que desestabilitzen les vides d'una manera tan profunda que cal reconstruir-ho tot de nou, refer allò ja fet i aconseguit. Aquest llibre és un dietari d'una metamorfosi. Explica com una família afronta el canvi bruscat provocat per una malaltia, com els mots salven, com als tres protagonistes d'aquests relats els creixen ales gràcies al fet d'estimar-se, com trobar els camins que les porten als indrets d'abans i com connectar allò esvaït pel pas del temps amb allò que ara s'ha tornat fràgil i que ara necessita tota l'atenció, tota la cura. ■